

Окремі аспекти правової природи висновку експерта

Олексій Богомолів

кандидат технічних наук, докторант, Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України, м. Харків, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8297-2708>, e-mail: Bogomolov.dok@gmail.com

Розкрито сутність правової природи висновку експерта, а також особливостей суб'єкта експертизи згідно з вимогами чинного законодавства в межах адміністративного судочинства.

Ключові слова: висновок експерта; адміністративне судочинство; експерт; засіб доказування; спеціальні знання; критерії оцінювання.

Certain Aspects of the Legal Nature of an Expert Opinion

Oleksiy Bogomolov

The author reveals the essence of the legal nature of the expert's opinion, as well as the features of the subject of the examination according to the requirements of current legislation within the framework of administrative proceedings.

Keywords: expert opinion; administrative proceedings; expert; means of proof; special knowledge; evaluation criteria

Багато науковців, які проводили дослідження у галузях процесуального права, приділяли увагу визначенню правової природи висновку експерта, з'ясуванню його змісту. Одні вчені розглядають висновок як джерело доказів; другі — як доказ; треті — як самостійний засіб доказування; є й такі, що одночасно розглядають його як доказ і засіб доказування або вважають, що висновок експерта є засобом доказування та джерелом доказу, чи джерелом доказів і доказом. Іншими словами, зустрічаються різні варіації щодо тлумачення правової природи висновку експерта.

Аналізування спеціальної літератури свідчить, що фактичні дані, які становлять зміст висновку експерта, виходять із трьох взаємопов'язаних, але не однорідних джерел. Одним із них є вихідні дані, до яких належать дані справи й об'єкти, надані експертів судом. Обсяг і зміст фактичних даних, одержаних експертом із цього складного за своєю структурою джерела, визначають напрям дослідження, обрання методів і засобів для аналізування й порівняння досліджуваних об'єктів. Застосовані методи є другим джерелом інформації у висновку експерта. Основним джерелом інформації є сам експерт. Саме експерт, його спеціальні знання та досвід і є тим головним першоджерелом, завдяки якому фактичні дані, одержані із зазначених першоджерел, узагальнюються, проходять розумове оцінювальне обро-

блення та формуються у вигляді остаточних висновків про факти, установлення яких було завданням експертизи.

У науково-практичному коментарі до Кодексу адміністративного судочинства України (далі — *КАС України*) «висновок експерта» розглядається як процесуальний документ, в якому викладаються підстави проведення експертизи, процес та результати експертного дослідження [1, с. 563]. Висновку експерта, як самостійному засобу доказування, притаманні свої особливості, які полягають насамперед у тому, що експерт повідомляє суду фактичні дані, установлені ним особисто під час проведення експертного дослідження на підставі спеціальних знань. Утім, з огляду на чинне законодавство, висновок експерта не має переваг перед іншими засобами доказування; він підлягає дослідженню і перевірці, а фактичні дані, що містяться у ньому, оцінюються судом за загальними правилами.

Допустимість висновку експерта в адміністративному судочинстві, поряд з іншими доказами, припускає, що його форма має відповідати вимогам чинного КАС України. Наголосимо, що будь-яке порушення закону тягне недопустимість висновку експерта як судового доказу. Слід урахувувати, що порушення процесуального порядку призначення та проведення експертизи можуть бути двома: такими, що не можуть бути усунені без призначення нової експертизи і тягнуть

недопустимість висновку експерта; такими, які є суттєвими самі собою, але можуть бути усунені без призначення та проведення нової експертизи [2].

Дослідження правозастосовної практики та чинних приписів КАС України свідчить про те, що в адміністративному судочинстві суттєвими порушеннями визнають: проведення експертизи особою, яка підлягала відводу (ст. 29 КАС України); порушення процесуального порядку направлення матеріалів на експертизу, у результаті чого підлягали дослідженню неналежні об'єкти; проведення експертного дослідження особами, які не були призначені експертами по справі; відсторонення осіб, які беруть участь у справі, від участі в експертизі шляхом позбавлення належних їм процесуальних прав, зазначених у ч. 2 та 3 ст. 81 КАС України [3].

Визнання висновку експерта засобом доказування зобов'язує звертати увагу на суб'єкта експертизи. Щодо експерта діє дві вимоги — він має бути об'єктивним і компетентним. Основні критерії оцінювання висновку експерта з точки зору його компетентності пов'язані із дослідженням питань, винесених на вирішення експертизи, і належністю їх до певної галузі знань; ознайомленням з даними, що характеризують експерта як спеціаліста в певній галузі знань. Висновок експерта оцінюються також з точки зору того, чи не вийшов експерт за межі своєї компетенції. За межами компетенції експерта залишаються дії зі збирання доказів, а також самостійний відбір початкових даних із матеріалів справи.

Отже, допустимість висновку експерта припускає: належного суб'єкта експертизи, процесуальну придатність наданих на дослідження об'єктів, дотримання процесуального порядку призначення та проведення експертизи, правильне оформлення її результатів в остаточному документі. Висновок експертизи завжди пов'язаний з іншими доказами у справі, оскільки є результатом їх спеціального дослідження. Під час процесуального доказування достовірність висновку експертизи визначається також з'ясуванням його відповідності обставинам справи, які не викликають сумнівів у суду. Установлення

відповідності висновків експерта іншим доказам у справі є необхідним етапом оцінювання кожного висновку.

У висновку експерта необхідно розрізняти зміст (висновок, обґрунтований проведенням дослідженням, установленням і професійною оцінкою експертом фактів) і форму (висновок як акт). Зміст і форма однаково важливі під час визначення доказової сили фактичних даних, що містяться у висновку експерта. Якщо висновок експерта суд визнає недостовірним, не заснованим на науковому дослідженні, або не буде дотримана форма, незважаючи на обґрунтований і об'єктивний висновок, то це не дозволить визнати висновки засобом доказування [4].

Змістом висновку експерта є фактичні дані про обставини предмета доказування та про інші обставини справи, які мають значення для правильного вирішення справи і повідомляються експертом у своєму висновку. Висновком експерта є документ, у якому експертом зафіксовано перебіг дослідження та його підсумки і власне результат дослідження, тобто відповіді експерта на питання, винесені на вирішення експертизи. Висновок експерта може також тлумачись як письмове повідомлення про перебіг і результати проведеного експертом дослідження та його висновки з вирішуваних питань.

Однак висновок експертизи є первинним доказом, а не похідним, оскільки експерт не просто відтворює факти, а аналізує їх, надаючи в розпорядження суду первинну інформацію — інформацію «від себе». Якщо суд виявить суперечності між висновком й іншими доказами, то необхідно вивчити взаємопов'язані матеріали справи та з'ясувати, чи є розбіжність наслідком необґрунтованих (помилкових) висновків експертизи, чи недостовірності доказів, які їй суперечать.

Процесуальними актами-документами, які приймає та оформлює експерт, слід уважати і письмовий висновок, що стосується об'єкта експертизи, а також клопотання, пов'язані із проведенням експертизи. Висновок експерта завжди є актом-документом, функційне призначення якого полягає у фіксуванні тих процесуальних дій, за допомогою яких суд приймає рішення у формі право-реа-

лізаційних актів, і які гарантують їх законність і обґрунтованість. Незважаючи на той факт, що ці акти мають допоміжний характер, вони є офіційними і їх прийняття тягне юридичні наслідки [5, с. 68].

Отже, правова природа висновку експерта базується передусім на завданні суду, сформу-

льованому в ухвалі про призначення експертизи; проведенні експертного дослідження згідно з вимогами чинного законодавства; викладенні експертом фактичних даних, що мають значення для справи, і всіх фактів, що встановлені ним на основі спеціальних знань під час експертного дослідження.

Перелік джерел посилання

1. Науково-практичний коментар до Кодексу адміністративного судочинства України. У 2-х т. Вид. 2-ге, змін. та доп. / за заг. ред. В. К. Матвійчука. Т. 1. Київ, 2008. 787 с.
2. Щербаковський М. Г. Судова експертологія : навч. посіб. Харків, 2008. 192 с.
3. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. № 2747-IV (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення 23.01.2026).
4. Козинець І. Г., Кравченко В. Я. Окремі питання доказів та доказування в адміністративному судочинстві на сучасному етапі. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 2. С. 173—177.
5. Швед Е. Ю. Процесуальні акти-документи у адміністративному судочинстві : дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2009. 200 с.